

სის ლებერნატორს დასამტკიცებელათაო.

ჩვენ შევიტყუეთ, რომ ამ მოკლე ხანში ფოთში ორი უბედურება მოხდა: ერთი, რომ ცეცხლი გაჩენილა და რამდენიმე საქონლის შესანახი ქარავალი გადამწვრა. მეორე, იქ მოუკლავთ ერთი ინგლისელი სენსორი და გაუცარცვავთ. ჩვენ გავიგეთ, რომ სენსორის თანამგზავი ინგლისელებს ათასი თუმანი გამოუღიათ და ჯილდოთ აძლევდნენ იმას, ვინც ამ კაცის მკვლელს გამოაჩენსო.

ამჟამად თფილისში კავკასიის გიმნაზიების დირექტორები არიან თავმოყრილი და სხვა და სხვა საგნებსა ჟიან. ჩვენ გავიგონეთ, რომ სხვათა შორის იმათ ქუთაისის გიმნაზიის თაობაზე აქეთ მოლაპარაკება—რეალურ თუ კლასიკურ გიმნაზიათ უნდა გადაეკეთათ ქუთაისის გიმნაზია, თუ ისევ ეხლანდელ მდგომარეობაში უნდა დარჩეს? ამას გარდა ამობუნ, დირექტორებს ადგილობრივ (ქართულს და სომხურს) ენებზედაც აქეთ მოლაპარაკებო. ვეცდებით, შევატყუებინათ მკითხველს—როგორ დააბოლოებდნენ უფ. დირექტორები ამ ძლიერ საინტერესო საგნებზე სჯას.

ზადგანაც ყვირილიდამ ფოთში რკინის გზა გაიხსნა, ამის გამო დეკემბრის 15-დამ ორპირის ფოჩტის სტანცია დაიხურა და მის ნაცვლად ახალ-სენაკში და სამტრედიოში გაიხსნა სტანციები.

იანვრის 8-ს თფილისის სამოსამართლო პალატაში სხვათა შორის განიხილეს საქმე თ. მიხაილ ერის თვის მოკვლის თაობაზე. სამოსამართლო პალატამ გამართლა ორი დამნაშავე: ეფრემ ჩხიკვიშვილი და ლუარსაბ ჩანთაძე, რომელთაც აბრალებდნენ, რომ იცოდნენ, რომ თ. მ. ერისთავს ჰყავდნენ და არ დაიცვეს ისაო და რომელთაც ამისათვის ქუთაისის ოლქის სასამართლომ ყოველი ღირსების ჩამოხდა და კატორღაში გაგზავნა გადაუწყვიტა.

გაზეთებში წაეკითხეთ და ნამდვილი ემბერც მოგივიდა პეტერბურლიდან, რომ პეტერბურლის უნივერსიტეტში ქართული ენის პროფესორის უფალი დავით ჩუბინოვის ნაცვლად დაუნიშნავთ უფალი ცაგარელი პრი-

ვატ დოცენტათ). მეტი არ იქნება, რომ რამდენიმე სიტყვა ვთქვათ ამ საგანზე. როგორც გავიგონა, უფ. ცაგარელმა კარგათ იცის თურმე ქართული ენა და ისტორია და მაშასადამე შეგვიძლია იმედი ვიქონიოთ, რომ სასარგებლო კაცი იქნება თავის სამშობლო ენისათვის. იმედი გვაქვს, რომ ქართული ენისა, ისტორიისა და ლიტერატურის აუდიტორია ისე ცარიელი აღარ იქნება, როგორც დღეის აქამომდე იყო. უფალმა ჩუბინოვმა, მართალია, მოუტანა სარგებლობა ჩვენს ენასა, თავისი «ქართულ—ფრანკულ—რუსული» და «რუსულ—ქართული» ლექსიკონებით, «ქართლის ცხოვრების» მეორე ტომის გამოცემითა, «გრამმატიკით» და «ქრისტომატიით», მაგრამ ეს შრომა ამდენს ხანს ძალიან ცოტა შრომა იყო, თუ მივიღებთ მხედველობაში იმ მდგომარეობას, რომელშიაც იმყოფებოდა უფ. ჩუბინოვი, განსაკუთრებით ლონის-ძიების მოპოვების მხრით. ყველამ იცის, რა შრომები ხალხი გამოადის ევროპის პროფესორებში და რამდენს საუნჯესა სძენინან ისინი მეცნიერებასა და ცხოვრებასა. ზოგიერთი პროფესორი სამოთხ წელიწადში იმდენს შრომობს ხოლმე, რომ მრავალს ახალს ცვლილებას შეიტანს თავის ლექსიკონშიც, ლიტერატურაშიც და თვით სტუდენტების ცხოვრებაშიც. საუბედუროთ, ეს ასე არ იყო უფ. ჩუბინოვის დროს. ევროპულ ფილოლოგიურს მეცნიერებას ანუ ისტორიას, ანუ ლიტერატურას იმან თითქმის სრულყოფით არა შესძინა. ნამდვილი მსწავლელისათვის ყოველად შესაძლებელი კი იყო, რომ ქართული ენის ცოდნის ინტერესი აღედგინა ევროპულ განათლებულ საზოგადოებაში. ამასთან თვით სტუდენტობაში სრულიადაც ვერ აღძრა ქართული ენისა და ისტორიის ინტერესი. უკანასკნელად, ჩვენს ლიტერატურასა, შემოხსენებულ წიგნებს გარდა, არა შეკმატარა უბრალო ძველი მწერლების სრულად გამოცემა რა არის, ისიც კი არ იტყვირთა, რომ შთამომავლობისთვის მაინცა გავადილებინა საისტორიო და სალიტერატურო უბრალო მასალების შემზადება, თუმცა ამისთვის იმას ლონის-ძიება თითქმის ყოველთვის მზათ ექნებოდა. ამას გარდა უბრალო სტატიით, უბრალო რჩევით არც კი შესწევ-

*) შრიგატ-დოცენტი იმ გვარი მსწავლეულია უნივერსიტეტისა, რომელსაც მარტო კანდიდატობის ხარისხი აქვს და განსწავლული ვაჟი. რი არ ექვდა. შრომის სიძლიერის განსაკუთრებული მაჩვენებელი და დოქტორის ხარისხის საჭირო.

ნია ჩვენს საცოდავ პერიოდიკულ გამოცემებს. გავიგეთ, რომ უფ. ჩუბინოვი აქ ჩამოსვლას აპირებსო. იქნება ეხლა აპირებდეს აქ თასუფლათ შრომასა ქართულის ლიტერატურისათვის. პირველ თანაგრძობას ჩვენ განუცხადებდით იმას მაშინ; მაგრამ აქწარსულზე ვლაპარაკობთ და არა მომავალზე. ვისურვებთ ქართულის კათედრის დამკვირისათვის, რომ ყოველთვის იყოს ცხოველი კაცი ცხოველის გულით იმისთანა მალალს ადგილს, ცხოველის მეცნიერების მოყვარე, და შემაერთებელი და შემრიგებელი ქართულს ენასთან სამართლიანათ გამწყარალის სტუდენტებისა.

სხვა გამოცემებთ შორის წლებადელი წლიდამ დაიწყება თფილისში ერთი ახალი სამეცნიერო გამოცემა, სახელათ «ცნობანი კავკასიის განყოფილების სამმართველო გეოგრაფიული საზოგადოებისა». ამ «ცნობების» დაწესებულბა ის იქნება, რომ ბევრს ყოველნაირი გეოგრაფიული ცნობა კავკასიაზე, როგორც თვითონ საზოგადოების წევრებისა, აგრეთვე გარეშე პირებისაც. «ცნობების» პროგრამაში არის მოხსენებული კავკასიის გეოგრაფიის გარდა, სტატისტიკა, ეტნოგრაფია, წარმოება, ბიბლიოგრაფია და სხვა ცნობები, რომელნიც კავკასიის მიწების გაცნობას და ეხმარებიან. «ცნობები» ცალკე ნომრებათ გამოვა; თითო ნომერი ორ ბევრის თაბანზე ნაქლები არ იქნება; რამდენიმე ნომერი ერთ ტომში შეადგენს, რომელიც მანეთად ეღირება. ხელის-მოწერა შეიძლება უფ. კავალენსკისთან, რომელიც ამ გამოცემის რედაქტორია და თვითონ საზოგადოების სეკრეტარი.

გაზეთს «კავკაზში» სწერენ, რომ თ. გრ. ორბელიანის ლექსების კრება იბეჭდება და მალე გამოიცემა. ჩვენ ვიცით, რომ ერთ დროს მართალია, იბეჭდებოდა თ. გრ. ორბელიანის ლექსები და ცალკე წიგნათ უნდა გამოსულიყო, მაგრამ სხვა და სხვა მიზეზების გამო მაშინ ამ წიგნის ბეჭდა შეჩერდა. ახლა ერთი პირი ხელახლავ შეუდგა ამ საქმეს; მაგრამ ეს მშენებელი ლექსები «ამ დღეებში» ვერ გამოვა, როგორც «კავკაზი» ამბობს.

აი სხვათა შორის რას იწერება ბათუმის მცხოვრებლებზე «კავკაზის» კორრესპონდენტი: «აქაური ხალხი ძალიან მხნე ხალხია, მაგრამ ამასთანავე შურის-მგებელიც. ხასია-

თიც, ჩვეულებით და ტანსაცმელით მს. ჩვეულებებს და ქართველებს ჰგავს. ბათუმელები ქართულათ ლაპარაკობენ, თათრული იმათ თითქმის სულ არ ესმისთ. ამ ქამად აქ ძალიან ბევრი ჩერქეზები არიან გადმოსახლებულნი და აქაურები ძალიან ემდურებიან იმათ, რადგან, გაჭირვების გამო, ისინი მუდამ ტაციობენ და არ ასვენებენ ბათუმელებსა. მართლმადიდებელნი ძალიან ცოტანი დარჩენილან აქ და ვინც არიან, ისინიც ძალიან შევიწროებულნი არიან ოსმალებისაგან.»

სოფელი ნ ა ფ ა რ ა ხ ე ე ი დ ა მ, რომელიც გურიაშია, ჩვენი კორრესპონდენტი შემდეგ სასიამოვნო ამბავს გვწერს: «ამ ღარიბი სოფლის საზოგადოება შესანიშნავია თავის მეცადინეობით და მღვიძრობით განათლების შესახებ: დიდი ხანი არ არის, რაც ამ სოფლის მცხოვრებლებმა შეკოლა გახსნეს თავის ხარჯით და მასწავლებელი დაიჭირეს, რომელიც იმავე დროს სოფლის სამმართველოში მწერლის თანამდებობასაც ასრულებს. ამ მიყრუებული სოფლის მცხოვრებლებმა გაიგეს, რომ განათლება ძალა არის და სცდილობენ, იმათმა შეილებმა მაინც ისწავლონ რამე. მაგრამ ამ პაწაწინა გურულებს წახალისება და სწავლის სარგებლობის განმარტება არა სჭირათა: გაგივირდებათ, რომ ნახოთ, როგორის სიხალისით მოდიან აქაურ შკოლაში, ხშირათ ორი და სამი ევროსის სიმორიდამ, თითქმის ტიტყულა და ფეხშიშველა სოფლის პატარა ბიჭები და როგორის სიხალისით და ნიჭიერებით სწავლობენ ისინი.»

ს ი ღ ნ ა დ ი დ გ ა ნ
(«დროების» კორრესპონდენტიდან.)

ამ წლის «დროების» ნომრებში იყო დაბეჭდილი რამდენიმე კორრესპონდენციები სიღნაღიდან, სადაც აღწერილი იყო ხასიათი სიღნაღელთ მოკავშირეთა. უფრო უკუვადი—თუ რა შედომქმედება ექნებოდა აქაურ საზოგადოებაზე იმ კორრესპონდენციებსა და ასლამ სავსე მისდა ორიოდ სიტყვა მოგწერათ. ზოგაერთები, რომლებსაც წაყითხათ ის კორრესპონდენციები, ამბობდნენ, ვითომც იმ კორრესპონდენციებში ზოგი ტყუილია და მომეტებულიც იყო ნათქვამი; მაგრამ, ჩემი ჰასარით, იმ კორრესპონდენციებში არა თუ ტყუილია და მეტი არ იყო ნათქვამი, არამედ ნახევარის სხევერც იმათი ქტევისა არ იყო მოხსენებული.

ტი წელიწადი იყავ და ბედი არა გქონდა; მე კი ლუწი ვარ, ბედნიერი, და მასთანაც მომხმარებ ხალხიც თან მახლავს. იმათის წყალობით ავს ავთ მოვეციდები და კარგს კარგად. ჯერ ეს მითხარი—უბრავლესი საქიროება, განათლება, როგორ მიდის—კარგათ? «თითო ღერი სანთელი ყოველ ოჯახში იწვის, თუ არ მეტი, და სადაც სანთელი არ არის, იქ ცეცხლს ანთებენ; მართალია შემა კი გაძვირდა, მაგრამ ახლა ტყუბულის ნახშირის იმედი აქვსთ ჰკუიანებს.» მოუგო ძველმა წელიწადმა.

— არა, მაგას არა გკითხავ: მე გკითხავ გონების განათლებაზე!

— მაგისი კი რა მოგახსენოთ!

ამის მომხმენმა ახალმა წელიწადმა გამოიხმო ერთი თავის მხლებელი წითელი კაცი, რომელსაც «ხურება» ერქვა და იმას მიანდო რალაც საქმე და შემდეგ ისე განაგრძო:

— რა უფრო ბევრი დაითესა შარშან და რა უფრო მოიმეო?

— ქვირე-ობოლო-ობრის ცრემლები, და მოიმეო ადვოკატობა, ის ადვოკატობა, რო-

მელიც ამ ქვეყანაში ძალიან ნაქები არის.

— კიდევ აპირობენ ადვოკატობას წლებულაც, თუ არა?

— უფროც.

— მაშ, ჩემო ერთგულიო! (მიუბრუნდა შუკანს, . . . , რომელსაც რადაც ვერა ჩაუჭურწულა).

შემა კაცმა თავი დაუკრა და მოახსენა: «ბავს უსტაო!»—და გაიღიმა...

— ხალხი გახსნილი არისო! იკითხა კიდევ ახალმა წელიწადმა.

— როდესაც ძინავს, საზოგადოთ ყველა გახსნილია და კერძოთ კი როცა სამხარს სკამენ ხოლმეო! მიუგო.

— ქალები უფრო გახსნილი არიან, თუ კაცებიო?

— ქალები, ქალები... და ამიტომაც არაფერს აკეთებენო.

— მაშ კარგო, უბრძანა ერთს ყვითელს კაცს, . . . და ისევ მიუბრუნდა ბებერს:

— ახალგაზღობა რას შერება?

— არაფერს: ენა ექაება და წვერებზედ ხელს ისავს. ბევრი უნდა ვაკეთოს, მაგრამ

ვერ ბედავს, საზოგადოებას ემონება...

— მაშ მათი აზრი რა არის?

— პერანგი. . . .

— როგორ თუ პერანგი?

— დიან, როდესაც პერანგს გამოიცვლიან, მაშინ ჰაზრსაც იცვლიან ხოლმე.

— მწიგნობრობა მათი რას ამბობს? ხმას არ იღებს?

— როგორ არა, გამოდიან, იბეჭდებიან გაზეთები და ჟურნალები, მაგრამ მკითხველები ცოტა ჰყავთ, რადგანაც ქართული კითხვა ყველას ეზარება!

— მაშ კარგი: მობრძანდით აქ თქვენ, უთხრა ერთს გამხდარს და საშიშარს კაცს. უ. ქლერქო! ვინც წელს ქართული გაზეთები და ჟურნალები არ გამოიწეროს, ის შენთვის ჩამიპარებია!

— ახლა ისიც მიბრძანეთ, ჩემო დედილო, ეგ ხომ საზოგადო იყო, ახლა კერძობითი ცოდვები ვის რა ჩაუდენია, ისიც მომიყვი.

— ეგ შორის წავა, ჩემო შეილო, მაგრამ ამ გულში ყველას ცოდვის დაფრები მაქვს: ჩემ ხელში ვის რა ცული უქნია, ყველა ჩაწერილია, ეს წაიღე...

იამა ახალ წელიწადს, ჩამოართვა დაეთრები და უბრძანა მის მხლებლებს: წაიღეთ ეს დაეთარი და ჩაბარეთ აკაცი წერეთელს, რომ ყოველ კვირაში თითო თავი ამ დაეთარისა «ცხელ-ცხელ ამ ბებეში» გამოუთროს ხოლმეო და თუ არ აასრულოს, სასიკვდილოთ ნუ გამოიმეტებთ და ისე კი შეფენთ-ხეთ ხოლმეო!

— რომ . . . ნება არ მიეცესო? ჰკითხა გამოცდილმა ძველმა წელიწადმა.

— მაშინ კი რალა გაეწყობა! იმას თავი დაანებეთ და ყველამ . . . —ს დაუკართ თავიო...

აქ მე გამომეციდა და ენახე, რომ დაეთარი მართლა ხელში მეჭირა და ნურას უკაცრავათ, ბატონებო, თუ წლებულ ჩემმა «ცხელ-ცხელ მა ამ ბებემა» შეხატროს ვინმე. ჩემი ბრალი არ იქნება: — ძალა აღმართს ხნავსო, მოგვხსენებთ.

ცოცხალ და მოძრავ ქვეყანაში, საფრანგეთშიც ასარკვხვე გამოვიდა ორი უმთავრესი პარტი ა. იმათგან ერთი თვალ-დასაწყურითა და ყურ-დასულთათ იცავდა და ინახავდა ყველაფერს, რაც კი დეტრეცებინა შამაპასურ ცხოვრებას, და სწავლას; ყოველი ცვლილება ამ ცხოვრებაში და ყოველი განახლება ამ სწავლისა ამ პარტიას მომაკვნიდნელ ცოდვით და საკუთარ დაღუპვით მიჰქნდა. ამ პარტიას განსაკუთრებით ისეთი პირები შეადგენდნენ, რომელნიც სხვა და სხვა უპირატესობის ძალით დიდ სარგებლობას პოულობდნენ დაწესებულ ცხოვრებაში: მდიდარი მებატონები, შემწვევებლები და კარის-კაცები, რომელნიც თავის თავს ძლიერ კარგ მდგომარეობაში გრძობდნენ, და ამისგან ფიქრობდნენ, რომ ეს მდგომარეობა ყველასთვისაც ჩინებულია. მეორე პარტიას უფრო «დაჩაგრულები» შეადგენდნენ, რომელნიც ვაკირებოთ და ოფლის წურვით შოულობდნენ სარჩენ საშუალებებს და იმ აზრს ვერ ითვისებდნენ, რომ სამართლიანია ისეთი წესი, რომელშიაც ყველაზე უფრო ნაკლები სიამოვნება და სარგებლობა რგებია იმას, ვინც ყველაზე მომეტებულს შრომობს და თითქმის ყოველწლიური სიამოვნება, დატეობა და ხალისი მარტო იმათ მიენიჭებათ, ვინც სრულებით უსაქმოთ, უშრომით და უსარგებლოთ სცხოვრებს დედამიწაზე.—ამ პარტიის პირები ცდილობდნენ სრულიად შეეცვალათ საფრანგეთის ცხოვრების წყობილება, და ისეთი წესი დაეარსებიათ საფრანგეთის სამოქალაქო და სახელმწიფო ცხოვრებაში, რომ თვითოველ წევრს მის ნიჭის და შრომის შესაფერის მდგომარეობა და სარგებლობა რგებოდა, და ყოველ კაცს სრული საშუალება ჰქონოდა ხეივანათ შეემუშაებინა თავისი ბუნებითი ნიჭი და გონება. რაღა ლაპარაკი უნდა, რომ ამ ორს პარტიებს შუა შეუძლებელი იყო მორიგება, და მათი ბრძოლა მეტის-მეტათ გაფიცვლებული უნდა ყოფილიყო. საფრანგეთის მმართვეა და მისი ცხოვრების გაწყობა ამ ორ პარტიებში იმას ხედებოდა წილათ, რომელიც მეორეს სრულიათ მოერეოდა და დასცემდა.

როცა ამ ორ პარტიას შუა გასხარებულის და სისხლის მღერელი ბრძოლა და ომი იყო, როცა ორივე პარტიები დაქანტულები ერთმანეთს აკედებოდნენ, და მთელ საფრანგეთს დალაღდენ, ამოჰყო თავი ერთმა ახალმა მიმართულებამ, რომელმაც მოინდომა ესარგებლებინა ამ ორი ძლიერი პარტიების დალაღვით, და ჩაეგდო ხელში საფრანგეთი, რომლის გულისათვის ორ მებრძოლვე პარტიებს ერთმანეთის ხელები და ძალა გაკავებული ჰქონდათ. როგორც ზღაპარში მელა სარგებლობს ლომისა და ვეფხვის ბრძოლით, და იტაცებს იმ ირემს, რომლის გულისთვის ეს მხეცები ერთმანეთს აკედებინ, ისე საფრანგეთში ამ მიმართულებამ მოინდომა საფრანგეთით სარგებლობა და მართლათაც ხელში ჩაიგდო ამ ძვირფასი ქვეყნის მმართვეა. ამ მიმართულებას მოთავეთ ჰყავდა ბონაპარტების მოდგმა. ნაპოლეონების მოქმედება ნიადგ და ყოველთვის იმისთანა იყო, როგორც შემოანახსენები ზღაპრის მელისა. ისინი სარგებლობდნენ იმით, რომ მოწინავე და ძველმოყვარე პარტიები დალაღვით სულს ძლიერ იბრუნებდნენ და ამ პარტიების უკეთესი პირები მკვდრათ ეყარნენ ბრძოლის ველზე. ამ დალაღვით გამხვევებული, ნაპოლეონის მოდგმა სწყვეტდა ბრძოლას, ამშვიდებდა არემარეს, ჰკლავდა ყოველ ცხოველ სიტყვას და შოძრაობას; არწმუნებდა ბრძოლით დალაღულ ხალხს, რომ თუ მე არ ვიქნეი, ხვალვე

ხელმეორეთ უწინდელი ბრძოლა ატყდებოდა, და ამასობაში იძენდა მომხრეებს ფულებისა შემოსავლიანი ადგილების დარიგებით, მოკრთავით, მოსყიდვით, და — სადაცესენი არ გაყვილოდა — დევნით, დატუსაღებით და სახელწიფოდან გიგდებით მტერებს მაინც იცილებდა. რადგანაც ნაპოლეონების მიმართულება დამყარებული იყო ამათი მოქმედებებზე იმას ყოველ თავის საქმეში ამაირივე ყოფაქცევა უნდა გამოეჩინა. თუმც, მართალია, დალაღული ხალხი ხშირათ ამ მიმართულების მადლიერი იყო, რადგანაც ის კორტოდენ «მშვიდობიანობას» აწესებდა, მაგრამ იმ ხალხს მაინც ესმოდა, რომ მშვიდობიანობა ბევრი არაფერია ცხოველი ხალხისთვის. ამისთვის ნაპოლეონის მიმართულება სძრავდა ხალხში სამხედრო დიდების გრძობას, და ცდილობდა ეს გრძობა როგორმე დაემყარებოდა გარეგანი გამარჯვებით, რომ ამ გამარჯვებას ნაპოლეონის მოდგმისთვის წეძინა ხალხის სიყვარული და ჯარის ერთგულობა, რომელიც ნაპოლეონებს მეტის-მეტათ სჭირდათ თვითონ საფრანგეთის ხალხის დასამორჩილებლათ და მოსალაგებლათ. და ყოველთვის, როცა საფრანგეთის შინაგან საქმეები სძრავდნენ საფრანგეთის ხალხში უკმაყოფილებას ნაპოლეონის მოდგმაზე, ეს მოდგმა ცდილობდა რამე გარეგანი ომი აეტეხა, რომ ზარბაზნების გრიალით შინაგანი უსიამოვნების ჩურჩული მოეკლო. ამ წიხრათ მოქმედებდა როგორც პირველი, არეთვე მესამე ნაპოლეონი.

ამ უკანასკნელ დროში, საფრანგეთს შინაგანი მდგომარეობა, ნაპოლეონ მესამის მიხედვით, ძლიერ მძიმეთ შეიძრა, იმის გამო, რომ ნაპოლეონის ტვირთი შიგნით საფრანგეთში ძლიერ გაუძნელდა ფრანკუბებს, და თავისუფლების შემციობების ატანა იმთველარ შეიძლეს, უფრო მეტათ კი იმიტომ, რომ გარეგან საქმეებში ნაპოლეონის მმართვეა ორსამ ალაღს ძლიერ დამარცხდა. მექსიკაში, მაგალითად, მისგან დაფუძნებული იმპერია დაეცა, და მისგან დაყენებული იმპერატორი მაქსიმილიანი დახვრიტეს. ევროპაში, პრუსიის საქმეებში ნაპოლეონს სრულიად არ გაუფიქრა, აგრეთვე როგორც დანის და ზოგიერთ სხვა საქმეებში. პრუსიის ამარჯვებამ აეტრიაზე, სამოკლად ექვსში მეტის მეტათ გამოაშკარა ნაპოლეონის პოლიტიკის შორ-გაუმკვრეტელობა, და შინაგან საქმეებში, ხომ დღე ერთი იყო, და დამარცხება და ათასი. ამის გამო ნაპოლეონის ტანტი და ძლიერება თეთ საფრანგეთში შეიძრა, მით უფრო, რომ ოკლად ორი წლის მოსვენებამ ხელახლავ ყუთზე და ჯანზე მოიყვანა ის პარტიები, რომლის ბრძოლამ და დალაღვამ საფრანგეთის ასარეზი დაანება ნაპოლეონს და მის მომხრეებს.

(გაგრძელება შემდეგ № ში).

ბ. ს.

ს ა ფ რ ა ნ გ ე თ ი

დეკემბრის დაძლევის პარტიში და ზოგიერთ საფრანგეთის დეპარტამენტებში დამატებითი კენჭის ყრა იყო; უნდა ამოეჩინათ 17 დეპუტატი და გაეგზავნათ ნაციონალურ კრებაში იმ დეპუტატების ნაცვლად, რომელნიც ამ უკანასკნელ დროს მოკვდნენ ან სხვა რამე მიზეზის გამო გამოვიდნენ ნაციონალური კრებიდამ. წინათაც ვთქვით, რომ ამ კენჭის ყრას დიდი მნიშვნელობა უნდა ჰქონოდა საფრანგეთისათვის, რადგან იმაზე იყო დამოკიდებული ერთის ან მეორის პარტიის გალი-

ერება; — და მართლაც ძალიან გულ-მხურვალეთ შეუდგნენ სხვა და სხვა პარტიები თავის მომხრე დეპუტატების ამორჩევას: გამეტამ თითქმის ყველა ქალაქები დაიარა, სადაც კენჭის ყრა უნდა ყოფილიყო, და ურჩევდა ხალხს, ნამდვილი რესპუბლიკელები ამორჩინეთ. მონარქიის მომხრე პარტია და გაზეთებიც თავის კანიდატების ამორჩევას ურჩევდნენ და მმართველობის მომხრე კიდევ თავისა. ეხლა ჩვენ ვიცით — რით ვათავდა ეს კენჭის ყრა: უკანასკნელ დღეებში მოსული განთეხიდან სჩანს, რომ იმ 17 დეპუტატადამ, რომელიც დამატებით კენჭის ყრას უნდა აერჩია, 8 კაცი ზომიერი რესპუბლიკური პარტიის აურჩევით, 4 რადიკალური რესპუბლიკელი, 4 კონსერვატორი და ერთი ბონაპარტის შინაგანმომხრე მომხრე, ამობენ, თვითონ რესპუბლიკელებს რომ არ გაეფუტებიათ თვითონ საქმე და ერთად, თანხმობით ემოქმედნათ, მაშინ იმათ მომხრეს კიდევ უფრო მომეტებულს აირჩევდნენ დეპუტატებათა.

მაგრამ ეს დამატებითი კენჭის ყრა ისე არ აღივლებს ახლა ხალხსა და პარტიებს, როგორც სახალხო განათლების მინისტრის, ჟულსიმონის პროექტი. ამ პროექტის ძალით, თუ ახლავს მკითხველს, საფრანგეთში უნდა შემოიღონ ისეთი წესი, რომ ყოველი დედამა ვალდებული იყოს თავის შვილებს (გაყის თუ ქაღს) წერა-კითხვა მაინც ასწავლოს. ამას გარდა ამ ახალი პროექტის ძალით, სახალხო შკოლების უმეტესი ნაწილის გამოგობა საერო მასწავლებლების ხელში უნდა იქნეს. სამღვდელთებს კი, რომლის ხელშიაც თითქმის მთელი საფრანგეთის სახალხო შკოლები იყო დღემდე, ჩამორთმევა ამ შკოლების ხელმძღვანელობა და ხალხის განათლებაც გაეფიქრა. ამათი პროექტი, რასაც ვიხრეობ, არ მოეწონებოდათ საზოგადოთ კონსერვატორებსა (მონარქისტებს) და განსაკუთრებით საფრანგეთის კლერიკალებს, რომელნიც მონარქიელების თანამემცხედრენ არიან. საშინელი ყვირილი, ბაასი და ერთი-ამბავი იყო ნაციონალურ კრებაში, როდესაც ჟულსიმონმა შეიტანა იქ ეს პროექტი დასამტკიცებლად. ეპისკოპოსი დიუპონლოუ და სხვა კლერიკალები ეუბნებოდნენ თურმე განათლების მინისტრს, რომ თქვენს მომავალ შკოლებში ყველანი ღმერთის უარის-მყოფენი და რევოლუციონერები გამოიხდებიანო. ერთმა კლერიკალმა თვითონ ჟულსიმონს შესწამა უღმერთობა; მეორემ სთქვა, რომ ყველანი, ვინც პარიზის კომუნაში მონაწილეობა მიიღო, განათლებულიები იყვნენო. (ესდა აქედამ იმას გამოჰყავდა, რომ სეფასჯიოსის სახლისაჟის განათლებულმა მწიგნობარმა სთქვა: «აი როგორა სჯინა ჩვენი კანონმდებლები! ამბობს, ამ სიტყვების მოყვანის შემდეგ, ერთი ფრანკუბული გაზეთი, «ყოველი ფრანკუბი უნდა წითლებოდეს, როდესაც იმ უტირნობას მოიგონებს, რომელიც ამ პროექტზე სჯის დროს გამოიჩინეს საფრანგეთის წარმომადგენლებმა! ამათ ეძახიან ხალხის წარმომადგენლებს, საფრანგეთის საუკეთესო შვილებს?! აა, საფრანგეთის პარტიცემა მოითხოვს, რომ ჩვენ ესთქვათ, რომ ეს განათლების მოწინააღმდეგე პირები არ არიან ხალხის წარმომადგენლები. ხალხის ნამდვილი წარმომადგენლები დენერალური რჩევების წევრები არიან, რომელთაც დიდი ხანია გამოთქვენს თათის თამაიერ და განათლებული ჰაზრი ამ საქმის თაობაზე. რაც შეეხება ახლანდელი ნაციონალური კრების უმეტეს წევრებს, ჩვენ ურჩევთ იმათ, თავი დაანებონ დეპუტატობას და ახალს, ნამდვილს ხალხის წარმომადგენლებს, დაუთმონ თავიანთი ალაგი! მართლაც, ჩვენ ვხედავთ, რომ ახლანდელი ჩვენი მმართველობა და კრება ბევრ სიტყვას და ცელოლებს გვებრუნება, მაგრამ ამოდენი ხანია ჯერ იმას არაფერი არ გაუკეთებია. ყველაფერი: განათლება გინდა, მეურნეობა, ვაჭრობა და წარმოება, შკოლები, სასამართლოები და სხვა ყველაფერი იმავე მდგომარეობაშია, როგორც ნაპოლეონმა დასტოვა.»

ამ პროექტის გასარჩევათ ნაციონალურ კრებას ცალკე კამისია ამოურჩევია 15 პირისაგან. ამ კამისიაში, ორს გარდა, თითქმის ყველა კლერიკალი (პროექტის მოწინააღმდეგენი) არიან თურმე. აქედამ შეგიძლია დარწმუნებით ესთქვათ, რომ თუ მმართველობა ძალიან არ მოინდომა ამ პროექტის დამტკიცება, საფრანგეთის სახალხო განათლების საქმე ისევე მდგველობის ხელში დარჩება. ამ ნაირათ იმას მოაქვდება ერთი ისეთი საშუალება, რომლის წყალობით ასე აღყვადნენ და გაძლიერდნენ ამერიკის შეერთებული

შტატები, შეიციარია, რეგისტრირებული, და სხვ. სახელმწიფოები.

— იანერის 9-ს გრაფ არნიმს წარუდგენია ვერსალში ტვირისთვის თავის რწმუნებითი ქალაღები და ამ დღიდან მოკიდებული ის გერმანიის ელჩათ ინიშნება საფრანგეთში. ამის თაობაზე ერთს ნემცურს გაზეთში სწერენ, იმედი გვაქვს, რომ დღეის შემდეგ ჩვენსა და საფრანგეთს შუა ისევ ძველებური კეთილი განწყობილება და მეგობრობა დამკვიდრდება. ეს სრულიად უსაფუძვლო იმედია: საფრანგეთის ხალხი ისეთი ხალხი არ არის, რომელიც ადვილათ მოუტევებს მტერს თავის აზრებდასა და დამკირებას.

— ოცდა ცხრა რესპუბლიკელმა დეპუტატმა შეიტანა იანერის 4-ს ნაციონალურ კრებაში წინადადება, რომლის ძალითაც საფრანგეთში სიკდილთ დასჯა, ყოველ გვერდამა მავიჯობისათვის, მოსკობილი უნდა იყოს.

— ნაციონალურმა კრებამ კანონათ დასაღდა, რომ კრების დეპუტატს ერთსა და იმავე დროს დეპუტატობაც და სხვა თანამდებობის აღება არ შეუძლიათ; შეიძლება მხოლოთ, რომ დეპუტატი მინისტრათ დანიშნოს და ელჩათ გაიგზავნოს საღმ.

ა გ ს ც რ ა ა

გალიციელი კორრესპონდენტი ერთი ვენის გაზეთის შებმდე ამბებს იწერება ამ გაზეთში: «1872 წელს შესრულდება ასი წელიწადი მას აქეთ, რაც პირველთა გიყო პოლოში. ამისათვის პირველათ პოლოშელებს უნდა დაღათ, რომ ეს ჩვენი ქვეყნის უმედურება (განაწილება) ყველამ უნდა ვიგლოვოთო, ყველა პოლოშელებმა შეგები უნდა ჩავიციოთო. მაგრამ შემდეგში ეს განზრახვა მიატოვენს და ახლა უფრო გონიერი საქმის მონაგროების სახსოვრათ: გალიციის პოლოშელებმა გადაწყვიტეს, რომ ამ წლის სამხსოვროთ სახალხო შკოლებისათვის ფულები მოეკრიბოთო. მისცემს თუ არა მმართველობა ნების, იმწამდე აპირებენ ფულების მოკრების დაწყებას და ამ ფულებით ღარიბ შკოლებს ხელს მოუშარავენ.

გ ე რ მ ა ნ ა ა

იმას გარდა, რაც უკანასკნელ ომიანობის დროს ნემცები და ფრანკუბები დახიხუნენ, ამბობენ, ძალიან ბევრი სალდათები და აფიკრები უგზო უკლოთ დაიკარგათო. ამის თაობაზე ბერლინის დეპუტატების პალატაში ერთმა დეპუტატმა ჰკითხა პრუსიის სამხედრო მინისტრს: — მართალია ეს ამბავი თუ არაო, და თუ მართალია, ჩვენი მხრით რამდენი კაცი არის დაკარგულიო? სამხედრო მინისტრმა, ჭონ რომანმა, ამ საგნის თაობაზე სთქვა, რომ პირველში 1400 კაცამდე გვედონა დაკარგულიო, მაგრამ ბოლოს, როდესაც კარგათ გამოვიკვილოთ და ვიანგარიშეთ, აღმოჩნდა, რომ 3241 კაცი გვაკლიათ, რომელიც არ ვიცით — სად დაიკარგნენო. ამას გარდა ასიოდ კაცამდე ამჟამად საფრანგეთის ლაზარეობებში სწვანან და, სანამ არ მორჩებიან, მანამ ჩვენში ვერ დაბრუნდებიანო. მე ნუგვქმ ვერ მივცემ იმ დღეებს, ცოლოებას და შვილებსო, სთქვა ჭონ რომანმა, რომელითაც ქმარი, მამა, ან შვილები დაეკარგათ და ვერ ვიტყვი — დაბრუნდებიან ეს დაკარგულები როდესმე თავიანთ ქვეყანაში, თუ არა.

ნ ა რ გ ე ი

1852 წელს მოკვდა ლონდონში ერთი მდიდარი, რომელმაც რამდენიმე ათი ათასი მსქეთი შესწირა ლონდონს უნივერსიტეტს, რომელსაც მანდონ — ეს ფულები როგორც ვინდა, ისე მოისმარყო. ამ წლის დამდეგს უნივერსიტეტს ამ ფულებით გამართა ლონდონის სახალხო კნ ვი ო რ ტ ე ვ ე ბ ი ს ს ა ა ვ ა დ მ ი ა ფ ო დ, სხადე ყოველსიონი მახაროი პარტუკუკი და ფრისეკულები უნდა მაიყვანოს მოსარჩესად.

გუბსთქუდ იყო, დიქოთო, გაზეთა შენი: სხვა ქვეყნებში კაცებისთვის ან აზის სჯავთმყოფეობა და სხვისისმა ვა პარტუკუკისთვისაც ვა მართავენ.

*

შამაღის შვიდი — ჰასი-მაქედ ქვანდი — ხელმწიფე ამჟამატორის სებასთოთი ვიკვადამ ოსმალეთში წასულა და იქ იტსოვრებს. ხელმწიფეს დაუწინავეს ამისთვის 5,000 მან. ჰუნხა და იმის შეიღებისთვის 1,000 მან.